

דו"ח המאזן הדמוגרפי מפוצץ את בועת הסיפוח

ד"ר שאול אריאלי

<https://www.haaretz.co.il/opinions/.premium-1.5956273>

דו"ח המנהל האזרחי בנושא הדמוגרפי, שהוצג השבוע בפני ועדת חוץ וביטחון, פוצץ באחת את בועת המציאות המדומיינת שבנו שוללי פתרון שתי המדינות. חסידי הסיפוח מפריחים זה שנים עובדות מדומות בכדי להסתיר את המאזן הדמוגרפי, המקיים את המתח הבסיסי המלווה את התנועה הציונית מראשיתו של הסכסוך הישראלי-פלסטיני, ואת ההכרעה הנדרשת בו. המאזן הדמוגרפי בין יהודים לערבים שהוצג, מחייב את ההנהגה הישראלית לשוב ולהכריע בבחירת שניים מתוך שלושת יעדיהן הבסיסיים של התנועה הציונית ושל ישראל: להיות מדינה דמוקרטית, להיות מדינה יהודית במובנה הלאומי ולהיות בכל שטחה של ארץ ישראל המנדטורית.

קיומו של רוב לא-יהודי בארץ ישראל, במשך כמעט כל מאה שנות הסכסוך, אינו תוצר של מהפך דמוגרפי ערבי, אלא תוצר של העובדה, שבעת הינתן הצהרת בלפור ב-1917 ואישור כתב המנדט ב-1922, שיעור היהודים עמד על 10 אחוזים בלבד מאוכלוסיית הארץ, ומאז נכשלה התנועה הציונית להשיג רוב יהודי משמעותי בין הים לירדן.

היה זה אתגר עצום וחסר תקדים לתנועה הציונית ולבריטים לממש את ההצהרה בעלת שני הרכיבים: הראשון, "בית לאומי יהודי" והשני כי זה יקום "בתנאי ברור שלא יעשה שום דבר העלול לפגוע בזכויות האזרחיות והדתיות של עדות לא יהודיות בארץ ישראל". כלומר, מדינה דמוקרטית לעם היהודי. זאב ז'בוטינסקי עמד על אתגר זה בנאומו בפני המועצה הארץ ישראלית ב-1919: "בארצות אחרות, מקום שם כל העם יושב בארצו, כל האזרחים יושבים על אדמתם - קל ופשוט הוא הבניין הזה (של הקמת מדינה - ש"א); אבל לא בארצנו, הנתונה בתנאים מיוחדים, אשר היא בנדון זה ארץ 'אי נורמלית', יען כי רוב אזרחיה (היהודים - ש"א) נמצאים מחוץ לגבולות הארץ."

על החשיבות בהשגת רוב יהודי דיבר מקס נורדאו בוועידה הציונית בלונדון ב-1920 וקבע כי "הכרח הוא שיימצאו לפחות 500 אלף יהודים בארץ ישראל בשעה שתקבל אנגליה את המנדט על ארץ ישראל. אם לא נידונה הציונות לכישלון". אך למרות העובדה כי בעת קבלת המנדט עמד מספר היהודים על 83 אלף בלבד, זה לא קרה. בכדי לממש את כתב המנדט, שבו נקבע שעל בריטניה "ליצור בארץ תנאים פוליטיים, מנהליים וכלכליים, אשר יבטיחו את הקמת הבית הלאומי היהודי", הבריטים נמנעו מהקמת ממשלה ילידית, שבאופן טבעי היתה מורכבת מהרוב הערבי, כפי שקרה בכל מדינות המנדט האחרות. בכתב המנדט הוגדרו סעיפים (7,6,4) שהעניקו עדיפות ברורה לעלייה, התאזרחות והתיישבות יהודית על מנת שניתן יהיה לחולל את המהפך הדמוגרפי והמרחבי ולכונן מדינה דמוקרטית בעלת רוב יהודי.

ב-1937 הניחה ועדת פיל את הצעתה לחלוקת הארץ בין יהודים וערבים. למרות השטח הקטן שהוקצה למדינה היהודית (17% משטח הארץ), הקונגרס הציוני הסמיך את בן-גוריון, יו"ר הסוכנות היהודית, ואת ויצמן לנהל משא ומתן עם הבריטים על הקמת מדינה יהודית בחלק מארץ ישראל. היתה זו החלטה ברורה להעדיף רוב יהודי ומדינה דמוקרטית על פני ארץ ישראל כולה, משום שהיהודים היוו רק 30% מאוכלוסיית הארץ. כך מסביר זאת בן-גוריון הכותב לבנו עמוס: "מה שאנו רוצים הוא לא שהארץ תהיה שלמה ואחידה, אלא שהארץ השלמה והאחידה תהיה יהודית. אין לי כל סיפוק מארץ ישראל שלמה — כשהיא ערבית". מוסיף ומנמק את הצורך בויתור הטריטוריאלי גם מרדכי נמיר בוועידת מפא"י ב-1937: "צמצום בשטח - זהו המחיר אשר עלינו לשלם בעד איחורו הפטאלי של העם העברי בבנין הארץ ובעד גידולה מהיר של התנועה הערבית."

שני האישים לא ראו בהקמת המדינה היהודית הקטנה סוף פסוק, ופיתחו את "תורת השלבים". בן-גוריון ממשיך וכותב לבנו: "מדינה יהודית חלקית אינה סוף, אלא התחלה... הקמת מדינה — אפילו חלקית — היא תגבורת כוח מקסימלית בתקופה זו, והיא תשמש מנוף רב כוח במאמצינו ההיסטוריים לגאול את הארץ בשלמותה". נמיר משלים ואומר: "הדורות הבאים — אם לפני המהפכה הסוציאליסטית או לאחריה - ימצאו את הדרך לתיקון המעוות."

השואה, הטרגדיה הגדולה של העם היהודי, מניעה את בן-גוריון לדרוש מממשלת בריטניה את חלוקת הארץ שרק שלישי מתושביה יהודים. בפברואר 1947 הוא כותב לשר החוץ בוויין: "הסידור המידי האפשרי היחיד, שיש בו יסוד של סופיות, הוא הקמת שתי מדינות, אחת יהודית ואחת ערבית."

החלטת החלוקה, בנובמבר 1947, מעמידה את המאזן הדמוגרפי הצפוי במדינה היהודית על 55 אחוז יהודים בלבד. בן-גוריון מודע לקושי שזה יוצר, ובדבריו במרכז מפא"י בדצמבר 1947 הוא קובע דבר, שגם אלו שכיום מבקשים את סיפוח הגדה המערבית בלבד ראוי שיפנימו: "בהרכב זה אין אפילו ביטחון מוחלט שהשלטון יתקיים בידי רוב יהודי. אין מדינה יהודית יציבה ושרירה כל עוד יש בה רוב יהודי של 60 אחוז בלבד."

מלחמת העצמאות וסוגיית הפליטים הפלסטינים חוללו מהפך במאזן הדמוגרפי והעמידו את שיעור היהודים במדינת ישראל (הקו הירוק) על למעלה מ-80 אחוז. בן-גוריון שב ומכריע לסיים את המלחמה לטובת מדינה דמוקרטית של העם היהודי על חשבון ארץ ישראל השלמה. לביקורת כי לא השלים את כיבוש הארץ הוא עונה בכנסת באפריל 1949: "מדינה יהודית בכל הארץ בלי שימוש בדרכי הפעולה שננקטו בדיר יאסין יכולה להיות רק בדיקטטורה של המיעוט... מדינה יהודית, במציאות הקיימת... היא בלתי אפשרית, אם תהיה דמוקרטית, כי מספר הערבים במערב ארץ ישראל הוא יותר ממספר היהודים."

מלחמת ששת הימים וכיבוש עזה והגדה עוררו מחדש את היעד הטריטוריאלי של ארץ ישראל השלמה, אך למעלה ממיליון הערבים שחיו בהן בלמו את ממשלת ישראל מכל מהלכי סיפוח, למעט מזרח ירושלים, כפי שהתבטא לוי אשכול: "איך נחיה עם כל כך הרבה ערבים?" בהמשך, הסתפקו ממשלות הליכוד בסיפוח רמת הגולן בלבד, שבה חיים רק דרוזים בארבעה כפרים קטנים.

הבחירה האסטרטגית של ישראל בויתור על שטח בתמורה לשמירה על זהות יהודית ומשטר דמוקרטי עלתה מחדש בשנות ה-90, שעה שיצחק רבין הכריז שהוא "רואה בעניין ההפרדה נושא מרכזי" ובחר בדרך המדינית של הסכמי אוסלו. בהמשך היה זה אהוד ברק שהיטיב להגדיר את ההפרדה כ"צורך לאומי עליון של הדמוגרפיה, הזהות והדמוקרטיה הישראלית". גם מי שלא האמין בהסכמי קבע, אריאל שרון, התבטא בדרך דומה: "השיקול הדמוגרפי מילא תפקיד חשוב בקביעת תוואי גדר ההפרדה בגלל החשש לסיפוח מאות אלפי פלסטינים שיתחברו לערביי ישראל". וסיכם אהוד אולמרט: "או שתי מדינות או שישראל גמורה". המאזן הדמוגרפי הנוכחי הוא עובדה קיימת. עצוב לגלות כי אחרי 100 שנות סכסוך ועשרות שנים של משאים ומתנים להיפרדות מדינית מוסכמת, השיח בישראל עדיין מתקיים רק פנימה. אין היסטוריה, אין החלטות בינלאומיות, אין עם פלסטיני בעל שאיפות לאומיות ואין הסכמים והכרות חתומים על ידי ממשלות ישראל. עצובה יותר היא העובדה, שרבים בממשלת ישראל חוזרים ומנסים להסתיר את האמת הדמוגרפית בשל שאיפות סיפוח וחזיונות משיחיים.

ממשלה זו, בניגוד לכל קודמותיה, בחרה בהכרעה אסטרטגית אחרת ביחס ליעדי הציונות: ארץ ישראל בתמורה למשטר דמוקרטי ולרוב יהודי. הכרעה זו תסיר את המחויבות הבינלאומית, משום אי עמידתה של ישראל בתנאי הדמוקרטי, ותדחק אותה לעמדת המצורעת, שבה שהתה שנים רבות דרום אפריקה. הכרעה חסרת אחריות זו תניע תהליך העלול להביא למלחמת אזרחים, לקריסתה הפנימית של ישראל, להולדתה של מדינה ערבית ולהיעלמותו של החזון הציוני.